

Възпитателни мерки за малолетни и непълнолетни правонарушители.
С.,Сиби, 2011
Резюме

В настоящата монография е изследван ефектът на измененията в Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни от 2004 г. върху цялостната последвала дейност на специализираните институции и органи в сферата на превенцията на правонарушенията на лицата на възраст от 8 до 18 години. В анализа е поставен най-голям акцент върху практиката на съдилищата по настаняване на малолетни и непълнолетни в специализирани възпитателни заведения – социално-педагогически интернати /СПИ/ и възпитателни училища-интернати /ВУИ/. Цялото изследване е пречупено през призмата на съответствието на закона и практиката с Европейската конвенция за правата на човека. Направени са много препоръки във връзка с подготвяната концепция за правосъдие по отношение на малолетните и непълнолетните.

Теренното изследване е проведено през юли 2009 г. във ВУИ – гр. Ракиново и СПИ – с. Лик, като е проучена цялостната документация за всички лица, които по документи са били настанени там към юли същата година (социални доклади, доклади на членове на местни комисии, характеристиките от инспекторите от детска педагогическа стая, протоколи и решения на местни комисии и пр.). Извадката е представителна и обхваща около 1/3 от всички малолетни и непълнолетни, настанени в такъв тип институции. Проучени са и 221 съдебни решения на 64 районни съдилища от цялата страна, постановени в периода януари 2005 – декември 2010 г. по образуваните особени производства за налагане на мерките, свързани с настаняване в институция.

Монографията съдържа шест глави. В първата е направен обзор на научната литература по въпроса относно същността на понятието „противообществена проява”. Въз основа на анализ на характера на особеното производство по налагане на възпитателните мерки „настаняване в СПИ” и „настаняване във ВУИ” е изложена тезата, че по своя характер тази процедура е административна или поне стои най-близо до нея, поради което и съдебната практика би следвало да се уеднакви, като производствата бъдат характеризирани като административни и се осъществи препращане към АПК. Това е първият приносен момент, тъй като досега в административно-правната и в криминологичната литература липсва цялостен анализ на същността на самата процедура по определяне на възпитателните мерки.

Във втората глава са представени някои аспекти на процедурата пред местните комисии въз основа на анализирания емпиричен материал. В критичен аспект са представени пропуските и нарушенията на закона при разглеждането на възпитателни дела от тези органи.

Третата глава е посветена на анализ на практиката на районните съдилища при определянето на възпитателните мерки, свързани с настаняването в институции. Подобно изследване, основаващо се на такъв голям брой съдебни решения, до сега не е правено и в това е вторият приносен момент на монографията. Изложени са обобщените констатации относно типичните нарушения както от външна, формална гледна точка, така и с оглед качеството на съдебните актове и причините за разнородната практика.

В четвърта глава е направен анализ на процедурата пред окръжните съдилища, действащи като въззивна и последна инстанция. Изтъкнати са констатираните нарушения на закона и са направени редица предложения за уеднавяване на практиката.

В пета глава са представени вижданията на автора относно някои несполучливи законодателни решения при промените в ЗБППМН през 2004 г., а така също са изтъкнати и констатираните в практиката проблеми във връзка с празните в закона. Това е следващият приносен момент, тъй като в правната литература досега е обръщано внимание само на отделни аспекти на несъвършенствата на извършените промени без да се направи цялостен анализ на закона.

В последната глава е направен анализ на процедурата по настаняване в специализираните институции и съответствието ѝ с Европейската конвенция за правата на човека на основата на съществуващата практика на Европейския съд в тази област. В тази глава е разгледано съответствието на ЗБППМН с чл. 5§1d, 5§4 и чл. 6§1 на Конвенцията. Приносният момент на автора е, че в цялата монография анализът на практиката на съответните органи е пречупен през призмата на международните стандарти за защита правата на малолетните и непълнолетните.

В заключението на монографията, освен изводите, са представени вижданията на автора относно насоките на реформа в сферата на правосъдието на малолетните и непълнолетните, които биха могли да подпомогнат законодателната и изпълнителната власт с конкретността на направените предложения.

Особености на формиране личността на девойките-правонарушителки

В: Държава и право, 1991, 2, с.10-20

/резюме/

В статията са представени вижданията на автора относно факторите, които оказват влияние върху формирането на личността на младите правонарушителки – непълнолетни и такива в младежка възраст. Те се основават както на резултати от конкретни емпирични изследвания, така и на литературни източници. Особеностите на формиране на личността на девойките-правонарушителки са търсени в няколко насоки: изследване на социалната им среда, анализ на изпълняваните от тях роли и дейности и на взаимоотношенията им с околните до момента на извършването на престъплението, като са извършвани съпоставки и с контролни групи девойки без отклонения в поведението. Анализирани е ролята и влиянието на семейството върху формирането на личността (материалните условия на живот; структурата на семейната общност; съдимостта на членовете ѝ; семейната атмосфера; методите на възпитание, използвани от родителите). Изследвано е образователното ниво на девойките-правонарушителки и неговото влияние върху формиране на интересите, потребностите и бъдещите им социални роли. Обект на проучване са и различните форми на отклоняващо се поведение като първи индикатори за бъдещите престъпни прояви.

Въз основа на богатия емпиричен материал е представен опит за класификация на изследваните девойки в зависимост от степента на тяхната асоциалност. Приносните моменти в представените резултати се изразяват в прилагането на факторния подход при конкретните криминологични изследвания. Изготвен е набор от 22 показателя, които според вижданията на автора оказват най-голямо влияние върху формирането на личността на правонарушителките или се явяват индикатори за социалната им неприспособност.

Въз основа на прилагането на методиката е издигната хипотезата, че натрупването на по-голям брой фактори е показател за по-високата степен на социална неприспособност и социалните деформации при тази група девойки ще са по-големи.

В статията са изложени вижданията на автора за теоретичното и практическото значение при използването на посочената методика – както за подготвяне типология на младите правонарушители, така и от гледната точка на ранната и вторичната превенция.

Отношението на непълнолетните правонарушители към правораздаването и изтърпяването на наказанието/в съавт./

В: Съвременно право, 1992, 4, с. 37-44

/резюме/

В статията са представени резултати от експресно криминологично проучване, осъществено през 1992 г. в Поправителния дом – Бойчиновци.

В нея е отбелязано, че през последните години се наблюдава тенденция на постепенно нарастване на криминалната активност на непълнолетните, като промените са не толкова в количествените, колкото в качествените характеристики на престъпността на тази възрастова група, изразяващи се в увеличаване броя на тежките насилствени и имуществени престъпления, както и в постепенното снижаване на долната възрастова граница на извършителите на престъпни посегателства.

Обратна тенденция е констатирана при непълнолетните, изтърпяващи ефективно наказание лишаване от свобода, чийто брой остава непроменен. Съпоставката на анализирания данни, получени в резултат на изследването, обосновава няколко извода. На първо място, структурата на престъпленията, извършени от осъдените непълнолетни, находящи се в Поправителния дом, представя в обобщен вид картината на най-тежките посегателства, извършени от тази възрастова група. На второ място, попадането в поправителния дом за голяма част от непълнолетните не е резултат на стечение на обстоятелствата, а на една продължителна противоправна дейност, започнала между 12-тата и 14-тата година, която не е могла да бъде парирана ефективно от съответните специализирани органи и институции. Направен е изводът, че съществуващата система за превенция във вида, в който се намира, не е в състояние да реализира целите, за които е създадена, като в много случаи тя дори допринася за задълбочаване процеса на деморализация и криминализация на непълнолетните.

В статията е аргументирана необходимостта от периодично проследяване не само на състоянието и тенденциите на престъпността, но и на процесите на реформиране на институциите, ангажирани в борбата с нея, тъй като в този смисъл е една от препоръките, съдържащи се в в Стандартните минимални правила на ООН за правораздаване при непълнолетни.

Авторите представят резултатите от проучване мнението на 67 интервюирани младежи с влезли в сила присъди (т.е. цялата затворническа популация на тази възрастова група) към правораздаването и пенитенциарната система. Анализирани са причините за негативното отношение на младежите към отделните участници в наказателния процес (следователи, прокурори, съдии, адвокати), както и към поправителния дом. Проучено е мнението им и кое предизвиква тяхното одобрение в процеса на изтърпяване на наказанието, както и плановете им за в бъдеще.

Въз основа на обобщената информация са представени предложения за оптимизирането на работата и възпитателния процес в поправителния дом с оглед хуманизиране третирането на непълнолетните и повишаване ефективността на пенитенциарната превенция.

Проблемът за женската престъпност в българската криминологическа литература. В: Криминологически проблеми, С.,1989, с. 80-88.

/резюме/

Статията е една от първите съвременни публикации, в които се обръща внимание върху необходимостта от самостоятелно изследване на проблема за женската престъпност и е акцентирано върху обстоятелството, че тя има свои специфики и особености, които все още не са изследвани.

За пръв път е направен обзор на криминологичната литература, посветена на женската престъпност като цялостен проблем или на отделни нейни аспекти от периода на следосвобожденска България до наши дни. В статията не само са представени застъпените виждания (и пристрастия) на отделните автори (Н. Колчев, Т. Димов, А. Тулов, Г. Ст. Георгиев, Б. Балкански, В. Златарева) към социологическото или антропологичното направление, но наред с това е изразена позицията на автора относно приносните моменти на всяка една публикация за развитието на криминологията в България.

В по-новата криминологична литература са публикувани едва няколко статии и е защитена една дисертация с психолого-психиатрична насоченост (М. Пенева). Откроени са публикацииите на П. Бешков, който поставя въпроса за необходимостта от системни и задълбочени изследвания на тази проблематика.

Посочено е, че в съвременните български криминологични изследвания към момента на публикуване на статията не е поставян нито веднъж въпросът за самостоятелно проучване на женската престъпност или на отделни нейни аспекти за разлика от други държави. Представен е кратък обзор на литературата, посветена на женската престъпност в някои европейски страни, както и значимостта на тази проблематика, за което свидетелства обстоятелството, че петият конгрес на ООН по превенцията на престъпността през 1975 г. е посветен на престъпността на жените.

В статията са изложени са вижданията на авторката относно различията в престъпността на жените от тази на мъжете и нейните идеи за насоките на бъдещите криминологични изследвания – за ранните поведенчески отклонения на девоичките и факторите за формиране на личността на личността на правонарушителките; за спецификата на извършваните престъпления по предмет, способ, средства, мотивация и причини; за особеностите в адаптацията на осъдените в местата за лишаване от свобода и на тяхната ресоциализация и пр .

Престъпността в България. Криминологичен анализ /в съавт./

В: Правна мисъл, 1992, 2, с. 44-54

/резюме/

Целта на статията е да очертае тенденциите за развитието на престъпността в България чрез анализ на наличната статистическа и изследователска информация за периода 1981-1990 г.

Представени са вижданията на авторите относно причините за постепенния ръст на регистрираната престъпност и същевременно – наблюдавания се спад на разкритата и наказана престъпност. Те подлагат на съмнение тезата на други криминолози, съгласно която надхвърлянето на някакъв определен праг на наситеност на престъпността затруднява работата на органите на полицията, тъй като тя не разполага с достатъчен ресурс за ефективно противодействие и усилията ѝ се разпръскват в много посоки поради необходимостта да се работи по по-голям брой случаи. Така очерталата се обратно пропорционална зависимост между регистрирана и разкрита престъпност според авторите е резултат на сложните социални процеси, развиващи се в страната, които рефлектират и върху цялостната дейност на правораздавателната система. Вследствие на това се наблюдава крайна поляризация в обществото, спад на авторитета на властта, създаване на обществена атмосфера на вседозволеност, нежелание за противодействие на престъпността и намаляване на обществената активност в тази сфера. Очертани са и основните проблеми, които възникват:

- в сферата на разкриване на извършителите на престъпления (дезорганизация в органите на МВР след промените през 1989 г., когато много професионалисти напуснаха системата и възникналите вследствие на това кадрови проблеми; спад в качеството на работа на следствените и оперативните служби, което рефлектира върху удължаване работата върху предварителното производство; финансови и материални затруднения – липса на средства за вещи лица, недостатъчен автопарк, необорудваност на научно-техническите лаборатории и пр.;

- в сферата на наказателната отговорност (измененията в НПК от април 1990 г.; забавянето на съдебната процедура и нерядко – невъзможност за реализиране на наказателната отговорност поради напускане на страната на извършители и свидетели; незачитане авторитета на правораздавателните органи и пр.

В статията е направен анализ на структурата на престъпността по видове престъпления, по социално-демографски признаци на извършителите. Анализирани са спецификите на териториалното разпределение (т.н. „география на престъпността“) На тази основа са изведени характерните ѝ особености, очертаващи новия облик на престъпността в страната: ясно очертана тенденция за количественото ѝ нарастване; неблагоприятни промени в качествените ѝ характеристики и преди всичко в нарастването на нейния организиран характер (включително наблюдаваните елементи на интернационализирането ѝ) ръст в младежката престъпност; развитие на рецидивната престъпност и на нейната „професионализация“ (формирането на контингент от лица, за които престъпното поведение се е превърнало в единствен източник на доходи).

Авторите завършват статията си с предложения за основните насоки, в които според тях би следвало да се насочат усилията за успешно противодействие на престъпността.

Уредба на порнографията в законодателството и правната доктрина – минало, настояще и бъдеще

В: Правна мисъл, 1992, 4, с. 37-44

/резюме/

Предмет на анализ в статията е един слабо изследван проблем в българската наказателноправна доктрина, който придобива особена актуалност след 1989 г. – този за производството и разпространението на издания и предмети с порнографско съдържание.

От ситуацията на „информационен глад“ обществото постепенно премина към ситуация на информационно пренасищане и на пазара след 1990 г. започнаха да се появяват все повече носители на информация, които с комерсиална цел открито спекулираха със сексуалната проблематика, под предлога, че тази тема доскоро е била забранена. Така се стигна до другата крайност, когато злоупотребявайки с разбирането за демокрация, се представяха все по-непристойни издания под благовидния предлог за необходимост от сексуална просвета.

В статията е проследена в исторически аспект правната регламентация на порнографията в наказателния закон от създаването на българското законодателство непосредствено след руско-турската освободителна война до наши дни. Направен е обзор и на интерпретацията на съответните текстове в правната доктрина през този период, като са представени вижданията на Ш. Романо, Н. Ников, Ив. Хаджийски, Н. Долапчиев, Ив. Ненов, К. Лютов и П. Корнажев. Проследена е в исторически контекст подготовката по създаването, подписването и ратифицирането на Международната конвенция за преследване разпространението и търговията с безнравствени издания на Обществото на народите (приета на 12 септември 1923 г. в Женева).

Приносният момент в публикацията е не само в познавателния ѝ характер. Авторът защитава тезата си, че една морална категория трудно може да бъде дефинирана по начин, който би удовлетворил разбиранията и възгледите на обществото за дълъг период от време. Оценка за даден факт, събитие, носител на информация, като нравствен или безнравствен, непрекъснато се развиват и променят. Задачата на правниците е да регламентират реда и начините, по които подобни носители на информация могат да имат място в нашия бит, както и границите, извън които ще последва наказателно преследване. Изкуствоведите са тези, които ще имат думата за извеждането на критерии за оценяването на такива източници като нравствени или безнравствени.

Опирайки се на опита на редица европейски страни чрез сравнително-правен анализ на техните законодателства (Франция, Германия, Словакия), **авторът излага своите виждания относно необходимостта от съществени промени в текста на чл. 159 НК** - стесняване на приложното ѝ поле, като в престъпление бъде въздигнато само нарушаването на забраната за излагане или разпространение по определения ред (какъвто няма) на подобни носители на информация; забрана на детската порнография. **В статията е защитена позицията, относно необходимостта от регламентиране на различните видове дейности, свързани с производството и разпространението на носители на информация, накърняващи добрите нрави.** Изложено е виждането, че липсата на нормативна уредба, която да урежда реда за откриването и функционирането на различни заведения с по-специален род забавления, като „пийп шоу“, „момичета с консумация“ и пр. води и до отсъствието на контролни механизми, които да регулират посочените дейности и да санкционират нарушителите на установения правен ред. Авторът очертава предметния обхват на нормативен акт, в който да бъде регулирана тази материя.